

CÁDIZSKÁ ÚSTAVA Z R. 1812

STANISLAV BALÍK

Fakulta právnická ZČU; Ústavní soud ČR, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek je vzpomenutím na španělskou ústavu z r. 1812, která v letošním roce jubuluje. Pozornost je věnována historickým okolnostem vzniku cádizské ústavy, názorovým proudům mezi jejími tvůrci a jejímu obsahu. Pojednáno je o systematické i jednotlivých ustanoveních této Ústavy z pohledu teorie dělby moci a též o vlivu francouzské Ústavy z r. 1791 na její text. V neposlední řadě příspěvek přináší informace o osudech Ústavy z r. 1812 ve Španělsku a o jejím vlivu v Latinské Americe.

Key words in original language

Španělská ústava z r. 1812; teorie dělby moci; Francouzská ústava z r. 1791

Abstract

The paper is a commemoration to the Spanish Constitution of 1812, which celebrates round anniversary this year. Attention has been paid to the historical circumstances of Cadiz Constitution, currents of opinion among its creators as well as to its very content. There was discussed its classification and the particular provisions thereof from the perspective of the Separation of Powers Theory and also the influence of the French Constitution of 1791 to its text was mentioned. Finally, the contribution provides information about the fortunes of the Constitution of 1812 in Spain and its influence in Latin America.

Key words

Spanish Constitution of 1812; Separation of Powers Theory; French Constitution of 1791

Právní historikové, na rozdíl od těch kolegů, kteří se věnují jednotlivým odvětvím platného práva, mají příležitost k připomínání nejrůznějších výročí téměř permanentně.

Důvodem, proč jsem si pro tuto konferenci zvolil právě stručný příspěvek o cádizské ústavě z roku 1812, však není pouze to, že je letos zejména ve Španělsku a v Latinské Americe oslavováno dvousté výročí jejího přijetí, ale také stanovení si cíle přiblížit v českých zemích okolnosti vzniku a obsah, jakož i zhodnotit význam tohoto významného pilíře novověké evropské i světové konstitucionalistiky. Vycházím přitom z úvahy zvěčnělého českého právního romanisty a právního historika Jaromíra Kincla, že pro právní dějiny "jejich cílem je sebrat co nejbohatší konkrétní faktický materiál, který by mohl být východiskem pro zobecňování - nejdříve v rámci určitého státního

útvary, později pro stát a právo vůbec."¹ Španělskou ústavu z r. 1812 přitom považuji - obrazně řečeno - za dceru francouzské ústavy z r. 1791 a matku řady ústav států Latinské Ameriky a Filipín.²

x x x

Cádizská ústava vznikala v době napoleonských válek, za situace, kdy již byly známy a jinde uplatněny principy teorie dělby moci a ochrany lidských a základních práv a též ideje liberalismu.

Poměry ve Španělsku té doby si lze snadno představit i podle realistického zpracování ve filmu Goyovy přízraky.³ Poté, kdy se pod tíží situace vzdali španělský král a následník trůnu Karel IV. a Ferdinand VII. svých nároků na španělskou korunu, schválilo shromáždění "zástupců lidu" dne 7. července 1808 v Bayonne Napoleonem oktrojovanou ústavu a Josef Bonaparte se jako Josef I. stal novým španělským králem.⁴

Ústava, přijatá v Bayonne, byla prvou španělskou psanou novověkou ústavou. Ve snaze získat na stranu Napoleona a jeho bratra Josefa I. španělské liberály a kreoly ze zámořských území, přinesl text této ústavy celou řadu moderních ustanovení. Patřily k nim např. ustanovení o rovnosti občanů před zákonem, o nezávislosti soudní moci, a katalog lidských a základních práv. Ve Španělsku byla zrušena inkvizice, byl vysloven zákaz mučení, zaveden princip habeas corpus.⁵

Bayonnská ústava však nebyla španělským národem plně akceptována, následovalo protifrancouzské povstání, které přerostlo v revoluci a ve válku za nezávislost. Postupně od října 1808 bylo Ústřední juntou a Regentskou radou připravováno svolání a volby do kortésů, které se nakonec sešly a v září 1810 jejich poslanci složili

¹ Srov. Kincl, J. Všeobecné dějiny státu a práva, Praha: Panorama Praha, 1983, s. 5.

² Srov. též Elizalde, M. D., El Impacto de las Cortes de Cádiz y la Constitución de 1812 en Filipinas, Přednáška proslovená v pražském Instituto Cervantes dne 6. 11. 2012.

³ Srov. Goyovy přízraky (scénář Forman, M. a Carrière, J.-C.), španělský film, 2006.

⁴ Viz též Artera, A. U., Campisol, J. R., Zamora, J. M. J., Serrano, C. S., Dějiny Španělska, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 394-399.

⁵ Srov. i Delgado Gómez-Escalonilla, L., La Constitución de Cádiz. Contexto político y contenidos fundamentales. Přednáška proslovená v pražském Instituto Cervantes dne 6. 11. 2012.

přísahu v kostele sv. Petra na ostrově León v Cádizu.⁶ Hlavním úkolem kortésů bylo přijmout ústavu. Cádiz byl vybrán proto, že zůstal ve španělských rukách a jako přístav měl ideální spojení se zámořskými územími.

x x x

Cádizské kortésy si odhlasovaly, obdobně jako tomu bylo v r. 1789 ve francouzských Generálních stavech, že bude hlasováno podle hlav. Mezi jejich poslanci pak byli zastoupeni liberálové, stoupcí absolutismu a poslanci ze španělských zámořských držav, kteří názorově měli převážně blíže k liberálům.

Zajímavé bylo složení poslanců kortésů podle jejich profesí, resp. společenského postavení.⁷ Mezi 174 poslanci bylo 60 advokátů, 55 úředníků, 37 vojáků, 16 universitních profesorů, 4 spisovatelé, 2 lékaři, 94 církevních hodnostářů, 15 vlastníků nemovitostí, 9 námořníků, 8 aristokratů a 5 obchodníků.⁸ Ze zámoří pak zasedlo v kortésích 22 advokátů nebo členů soudcovského sboru.⁹

K uvedenému přehledu lze předně dodat, že i tentokrát se potvrdilo, že advokáti jsou a byli povahou svého povolání a díky svým odborným dovednostem předurčeni k tomu, aby byli vyzýváni k účasti na politickém dění, bojů za národní osvobození, revolucí, občanských válek a sociálních konfliktů, a to jako protagonisté i jako oběti.¹⁰ Na druhou stranu nepatřili advokáti k nejméně výrazným poslancům, na straně liberálů (byli jimi zejména Agustín de Argüelles Álvarez González, Diego Francisco Muñoz Torrero, Antonio de Capmany Suris y de Montpalau, Diego Francisco Muñoz Torrero, José María Calatrava Peinado, Francisco Martínez de la Rosa, Ramón Power y

⁶ Srov. blíže Guerra, L. L. Introducción, in: La Constitución de 1812. Edición conmemorativa del segundo centenario, Madrid: Tecnos, 2012, s. 11.

⁷ Jména poslanců i volební okres, který zastupovali přináší kniha La Constitución de 1812. Edición conmemorativa del segundo centenario, Madrid: Tecnos, 2012, s. 178-185. Viz též video s portréty jednotlivých poslanců, dostupné na: <http://www.youtube.com/watch?v=eySybcExrXw>.

⁸ Údaje přejímám z: Delgado Gómez-Escalonilla, L., La Constitución de Cádiz. Contexto político y contenidos fundamentales. Přednáška prosloušená v pražském Instituto Cervantes dne 6. 11. 2012.

⁹ Srov. Lev-Millan, M.-L., Los diputados americanos en las Cortes de Cádiz: Elecciones y representatividad, dostupné na: <http://www.archivocalasanz.com/2008/09/27/los-diputados-americanos-en-las-cortes-de-cadiz-elecciones-y-representatividad/>.

¹⁰ Srov. Ogliati, V., Avvocati e notai tra professionalismo e mutamento sociale, in: Le libere professioni in Italia. A cura di Willem Tousijn, Bologna: Il Mulino, 1987, s. 87-128.

Giralt, José Mexía Lequerica, Juan Nicasio Gallego Fernández a Francisco Fernández Golfín) ani na straně stoupců absolutismu (byli jimi Pedro Benito Antonio Quevedo y Quintano, Pedro Inguanzo y Rivero,, Blas de Ostolaza a Alonso Cañedo Vigil).¹¹ Ukazuje se též, že církevní hodnostáři stáli názorově na obou stranách, tj. jak mezi liberály, tak mezi stoupcí absolutismu.

x x x

Text cádizské ústavy, přijaté dne 19. března 1812, je po preambuli rozdělen do 384 článků, zařazených do deseti titulů, členěných na kapitoly.

Ústava byla podle preambule vyhlášena "ve jménu Boha všemohoucího, Otce, Syna a Ducha Svatého, stvořitele a nejvyššího zákonodárce společnosti", ústavodárcem pak byly jako zástupce národa kortésy.

Ústava zakotvila rovnost Španělů, žijících na obou polokoulích (čl. 1). Španělský národ byl prohlášen za svobodný a nezávislý, který není a nemůže být vlastnictvím žádné rodiny nebo osoby (čl. 2).

Druhý titul cádizské ústavy upravoval správní rozdělení španělských území, náboženství a formu vlády.

Podle nadpisu první kapitoly druhého titulu se jednalo o území nikoliv Španělska v singuláru, ale "Španělsk" v plurálu ("Del territorio de las Españas). Jednalo se o celou říši, včetně území v Latinské Americe, v Asii a Filipín.

Podle článku 12. "náboženství španělského národa je a bude navždy katolické, apoštolské, římské, a skutečně jednotné. Národ je chráněn moudrými a spravedlivými zákony a zakazuje výkon jakéhokoliv jiného."

Španělska byla podle ústavy dědičnou konstituční monarchií. Zákonodárná moc byla svěřena kortésům a králi, moc výkonná králi a moc soudní soudům, ustanoveným králem.

Územní správu vykonávaly podle ústavy v městech a obcích radnice, vyššími územními celky byly provincie.

Volební právo měli muži starší 25 let, neměli je však ti, kteří nevykonávali závislou práci. Bez politických práv byli otroci.

¹¹ Srov. i heslo Los diputados de las Cortes de Cádiz dostupné na: <http://www.discoverycadiz.es/cadiz/Los-diputados-de-las-Cortes-de-Cadiz>

Vliv francouzské ústavy ze 3. září 1791¹² je patrný v systematice cádizské ústavy. Je patrné, že bylo pracováno s jejím textem, ten však byl přizpůsobován - jak ukazuje např. shora uvedené ustanovení čl. 12 či podíl krále na zákonodárné moci - španělským poměrům. "Španělské konstituci z r. 1812 se podařilo vytvořit formu liberalismu, jež byla světu středomořských a jižních národů daleko bližší než francouzský model z roku 1791, kterým se sama inspirovala."¹³

x x x

Ústava byla přijata jménem "Ferdinanda Sedmého, z milosti boží a podle Ústavy Španělské monarchie, krále španělského...", zastoupeného však fakticky regentskou radou. Ten se vrátil do Španělska 24. března 1814 a ihned ústavu zrušil. Nutno poznamenat, že ani v letech 1812-1814 neplatila ústava na celém španělském území na Pyrenejském poloostrově.

Znovu byla cádizská ústava ve Španělsku uvedena v platnost v letech 1820-1820, naposledy krátce v letech 1836-1837. Tradice této ústavy však přetrvává ve španělské konstitucionalistice až do dnešních dnů.

Nutno říci, že přijetí cádizské ústavy ovlivnilo bezprostředně vývoj v Latinské Americe a na Filipínách. To, že ústava postavila naroveň Španěly žijící na obou polokoulích, dalo kreolům naději, že se budou moci plně účastnit na vládě v rámci konstituční monarchie. Proces osamostatňování španělských držav v Latinské Americe se tudíž pozastavil a znovu pokračoval až v letech 1816-1827.¹⁴ Tyto letopočty přesně korespondují s dobou platnosti ústavy v letech 1812-1814 s přihlédnutím k událostem po napoleonských válkách (Vídeňský kongres, vznik Svaté aliance). Po vzniku samostatných států v Latinské Americe hrála cádizská ústava spolu s ústavou Spojených států amerických hlavní roli jako inspirace pro texty tamějších ústav.

Kromě španělských území měla cádizská ústava záhy vliv na norskou ústavu z r. 1814, ústavu Království obou Sicílií z r. 1820 či portugalskou ústavu z r. 1822.

x x x

¹² Viz i Balík, S., Balík, S., ml. Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005, s. 183-186.

¹³ Srov. Artera, A. U., Campisol, J. R., Zamora, J. M. J. , Serrano, C. S., Dějiny Španělska, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 398.

¹⁴ Viz i Balík, S., Balík, S., ml. Právní dějiny mimoevropských zemí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. , 2011, s. 180.

Lze pak uzavřít, že tento stručný exkurs zdaleka nevyčerpal dané téma. Pro pedagogické účely by bylo nesporně vhodné zařadit tuto materii do přednášek jak z evropských, tak mimoevropských právních dějin, téma by si pak zasloužilo jistě i zpracování v podobě diplomové či jiné kvalifikační práce.

Literature:

- Artera, A. U., Campisol, J. R., Zamora, J. M. J. , Serrano, C. S., Dějiny Španělska, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, 911 str., ISBN 80-7106-117-4.
- Kincl, J. Všeobecné dějiny státu a práva, Praha: Panorama Praha, 1983, 466 str.
- La Constitución de 1812. Edición conmemorativa del segundo centenario, Madrid: Tecnos, 2012, 185 str., ISBN 978-84-309-5060-7.
- Delgado Gómez-Escalonilla, L., La Constitución de Cádiz. Contexto político y contenidos fundamentales. Přednáška proslovená v pražském Instituto Cervantes dne 6. 11. 2012.
- Elizalde, M. D., El Impacto de las Cortes de Cádiz y la Constitución de 1812 en Filipinas, Přednáška proslovená v pražském Instituto Cervantes dne 6. 11. 2012.
- Los diputados de las Cortes de Cádiz dostupné na: <http://www.discoverycadiz.es/cadiz/Los-diputados-de-las-Cortes-de-Cadiz>.
- Lev-Millan, M.-L., Los diputados americanos en las Cortes de Cádiz: Elecciones y representatividad, dostupné na: <http://www.archivocalasanz.com/2008/09/27/los-diputados-americanos-en-las-cortes-de-cadiz-elecciones-y-representatividad/>.

Contact – email

Balikovi@seznam.cz